

Eperjessy Kálmán bizonyára alapos meggondolással kezdi művét éppen módszeres fejtegetéssel; útmutatást ad kutatáshoz és értékeléshez egyaránt. Sorraveszi ezután a falu szerepét és sorsát az ország települési történetében; kár, hogy nem tér ki a különböző fontosságra és súlyra, amit a várossal sokszor szembenálló, vagy annak ellensúlyaként szereplő falu a magyarság életében képvisel. Micsoda döntő szerepe van falvainknak nemzeti létünk reformkorszaki kiterjedésében például abban a korszakban, amikor a városokban szinte teljessé lett az idegen világ (18. század) s szintúgy valósággal lehetetlen kitérni az értékelés alól, ha a városok és falvak igen különböző mértékű magyarságba-gyökerezettségét pillantjuk meg a közel-múlt (1918–19) történetében, az idegen uralom alatti évtizedekben s legfőként a népesedési alapfeltétel szempontjából vizsgált valószínű jövőben. Olyan gondolatok ezek, amik természetesen nem tartoznak egy szorosan vett településtörténeti fejtegetéshez, de okvetlenül fölvetődnek az olvasó előtt, aki bármely magyar részletkérdést az *egészbe* állítva szemlél. Bő anyagot lelünk a hatalmas helynévanyagban s tanítást is arra, hogy micsoda érték rejtezik a napjainkban olyan könnyelműen változtatott községi, utcai, stb. nomenklaturában. Ugyancsak a helynévanyag figyelmeztet arra is, hogy a múlt el nem hanyagolható oktatást ad a jelenre; gazdasági tervek-nél, új települések életrehívásánál meg kell hallgatnunk azt a tanítást, ami régi utca-, dűlő- és tájnevekben szól hozzánk. Végül itt kell bizonyítási anyagot keresnünk — s ebből úgy látszik, sosem elég — arra a tényre is, hogy bármely *nemzeti-ségi* tájat vizsgáljunk, az államalkotó magyarság nevelő, településformákat adó, reális és ehhez az országhoz idomító hatásával találkozunk. A magyar falvak társadalmi típusainak tanulmányozásánál magyarázatot találunk jelenkori helyzetük megértéséhez s általában az országépítő munkának a történelmi folyamatba beilleszkedő és így zökkenőmentessé, természetessé tett menetéhez. Faluvizsgáló, közigazgató, pedagógus és szociográfus csakis ezen az úton elindulva érhet el eredményeket.

Amidőn az egész könyvről, célkitűzéséről, felépítéséről és világos gondolatmenetéről dicsérettel nyilatkozunk, külön is el kell ismernünk az irodalmi felsorolás teljességre törekvését s azt a nemes igyekezetet, hogy újabb kutatásokra ösztönözzön.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Wagner Ferenc: A szlovák nacionalizmus első korszaka. (A m. kir. Ferenc József tudományegyetem, magyar történelmi intézetének dolgozatai. 1. szám.) Budapest, 1940. 59. oldal.

Szerző, aki évek óta munkatársa a Nevelésügyi Szemlének és e folyóirat hasábjain is több szlovák vonatkozású tanulmánya jelent meg, ebben a munkájában történéshez illő tárgyilagos, oknyomozó világossággal jeleníti meg előttünk a szlovák gondolat fejlődését a ködbevesző múlttól kezdve egészen a 19. század közepéig. Művének, ennek a rendkívül értékes és napjainkban különleges fontosságú dokumentumnak részletes taglalása nem lehet feladatunk; ezt bizonyára elvégzik a szakfolyóiratok, Annál inkább kötelességünknek érezzük e munka ismertetésével kapcsolatban néhány olyan mozzanatra felhívni a magyar nevelői rend figyelmét, amelyekre a bizonyítékot éppen Wagner Ferenc szolgáltatja bőséges történeti forrásutalásokkal. Ezek közül ez első és legjellegzetesebb, hogy — minden ellenkező híreszteléssel szemben — a magyarság és tótság *együttessen* végezte a nagy kultúr munkát a Felvidék erdőrengetegekben; *együtt*, s egyikük sem önállóan, tehát vérbeli és verejtékbeli alapja van e táj két népe egymásrataltságának. Fontos tanulság számunkra, hogy a kezdeti szlovák nacionalizmus apostolai (Bernolák, stb.) együtt kívánták a

szlovákság jövődjét a magyarságéval; olyan irányú gyűlöletnek és elfogultságnak aminőt napjainkban gyakorta tapasztalunk, nyoma sem volt s inkább a józan reálpolitikai elképzelések valóvaltható tervei, semmint misztikus és a szlovákság részére semmiesetre sem előnyös pánszláv gondolat irányította tényleges működésüket. A *nyelvet* kívánták jogaiba iktatni s korán felismerték azt az — újabb gondolkodásunk szerint teljesen jogos — eltolódást, amely a nemzetállam két tényezője: föld és nép közül az utóbbit s annak minden szellemi sajátját — elsősorban pedig nyelvét — juttatta nagyobb fontossághoz. „Hazát könnyen lehet újból találni, ha az veszendőbe megy; nemzetet és nyelvet soha és sehol; a haza magában véve holt föld, idegen természetű tárgy, nem-ember: a nemzet vérünk, életünk, szellemünk, szubjektivitásunk. A hazaszeretet ösztönszerű, vak, természetes ösztön: a nemzethez és nemzetiséghez való szeretet inkább az értelem és a műveltség szüleménye.“ (Kollár, 1837.) Megszívlelendő gondolat ez különösen mireánk, magyarokra nézve! Végezetül hadd emeljünk ki még egyet a könyv számos elgondolkodtató utalásai közül és ez a régebbi korban szinte még testetlen, de minduntalan felbukkanó és vágyakozó szláv testvériség eszméje, amely később egyre tudatosabban és Magyarországot gyengítőbben alakult át politikai irányzatú pánszlávizmussá. Nem mehetünk e gondolatfűzésben tovább; a hely és az idő egyaránt megállásra késztet, de a magyarság sorskérdései iránt fogékonysággal bírókat joggal foglalkoztatja az a kétféle szerep, amit nemzetünknek a Kárpátok medencéjében történt honfoglalása folytán a szlávok tulajdonít: végzetes megakadályozója a szlávok egyesülésének és gát az előretörő germán terjeszkedés ellen. Wagner Ferenc könyve e tételket bőven kifejti és előrenyújtott újj módjára utal a jövőre is. Dicséret és elismerés illeti meg művéért.

— ami. —

A mai Finnország (Épülő ország). Írta: dr. Erdődi József. A Magyar Téka kiadása. 160 oldal, 61 képpel.

A könyv lapjairól hallgatag finn parasztok, tájak, városok, életformák Észak kodéba vesző körvonalai bontakoznak ki. Előbb csak szivárványként gyönyörködünk bennük, aztán lassan közelebb hozza őket az író: mozogni, élni kezdenek. A tavak zöldfenyős gránitszigetekkel, a szigetek barna faházakkal, füstölő száunákkal, az országutak sárga társasgépkocsikkal népesülnek be, feltűnedeznek az irtások helyén a friss települők templomos falvai a hangtalan Lappföldön, zúgni kezdenek a víz-esések, robogni a messzeigyekvő vasúti kocsik, Helsinkit látjuk nagyvárosi fényben vadonatúj felhőkarcolóival, palotáival, lüktető forgalmával, — a képek egyre pergőbbek s egyre közelebb vonnak bennünket a nagy egységhez, a „boldog nemzet“ boldog országához. Finnország . . . A szó valóban eposzi hangzású. Sarkfényes álmok, ne azetünk számára megmutatott ideálok teszik nagyszerűvé és kirobant, még parázsló, szívet megremegtető tragédiák komorjának mögötte. Finnország . . . Az, ízek ezerféle zamattal keverednek; hovatovább országból eszme, fogalomból határ-nélküli táj és a világnak megmutatott példából állásfoglalás lett, — magatartás a korral, hatalmakkal és multtal szemben. Nem ok nélkül halmozzuk itt a kitételeket: Finnország valóban több — és több is kell legyen — számunkra egy machiavellisztikus államgondolatnál. A távolság és romantika aztán együttesen ragadják el a tárgyiényt: Finnország képekben, számokban és teljesítményekben megmutatkozó életét. Erdődi folytatja ebben a könyvében komoly tanítását Finnországról; tanulmányok és cikkek után most a *mai* Finnországot állítja elénk. Nagy feladat; 1940-